

Kommunstyrelsen

Yttrande över remiss – Förstärkt skydd för den personliga integriteten - Åtgärder mot kontroller av flickors och kvinnors sexualitet (SOU 2023:37)

Förslag till beslut

Kommunledningskontorets förslag till yttrande antas som Eskilstuna kommuns yttrande över remissen - *Förstärkt skydd för den personliga integriteten - Åtgärder mot kontroller av flickors och kvinnors sexualitet (SOU 2023:37)*

Sammanfattning

Eskilstuna kommun har fått möjlighet att yttra sig över utredningen *Förstärkt skydd för den personliga integriteten - Åtgärder mot kontroller av flickors och kvinnors sexualitet (SOU 2023:37)*.

Utredningen föreslår följande:

- Det införs en ny straffbestämmelse om oskuldskontroll.
- Oskuldsingrepp ska förbjudas genom nya bestämmelser i lagen med förbud mot könsstympning av kvinnor.
- Samtycke ska inte utgöra en grund för ansvarsfrihet i dessa fall.
- Intygande av sexuell oskuld bör inte kriminaliseras.
- En utökning av möjligheten att besluta om utreseförbud enligt vård av unga (LVU) där det finns risk för oskuldsingrepp eller en oskuldskontroll utomlands.
- Underlåtenhet att avslöja äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott ska kriminaliseras.
- Det bör inte införas en särskild reglering som kriminaliserar så kallade omvändelseförsök av hbtq-personer och det bör inte heller införas en särskild straffskärpningsgrund för sådana försök.
- Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2025.

Socialförvaltningen, barn- och utbildningsförvaltningen samt kultur- och fritidsförvaltningen är i huvudsak positiva till utredningens förslag. Samtliga förvaltningar lyfter behovet av informations- och utbildningsinsatser.

Kommunledningskontoret är i huvudsak positiva till utredningens förslag med två viktiga undantag. Kommunledningskontoret anser att det finns tillräckliga skäl för en kriminalisering av *intyganden* av sexuell oskuld. Ställt i förhållande till konsekvenser för

den enskilde flickan, konsekvenser på lokal nivå, barns rättigheter, upprätthållande av normer och kontroll, främjande av felaktiga föreställningar om den kvinnliga anatomin samt risk för uteblivet hjälpsökande, anser kommunledningskontoret att en kriminalisering av intygande av sexuell oskuld är rättfärdigad.

Kommunledningskontoret anser även att så kallade omvändelseförsök av hbtq-personer ska kriminaliseras samt att det bör införas en särskild straffskärpningsgrund för sådana försök. Det är av särskild vikt att lagstiftningen skyddar de mest sårbara i vårt samhälle och i detta fall bör hänsyn speciellt tas till de särskilda sårbarheter det kan innebära att vara ung, befinna sig i en hederskontext, lida av minoritetsstress och att ha en funktionsnedsättning.

Även kommunledningskontoret lyfter vikten av att det genomförs informations- och utbildningsinsatser i samband med de kommande regleringarna.

Ärendebeskrivning

Eskilstuna kommun har fått möjlighet att yttra sig över utredningen *Förstärkt skydd för den personliga integriteten - Åtgärder mot kontroller av flickors och kvinnors sexualitet (SOU 2023:37)*. Eskilstuna kommuns yttrande ska vara Justitiedepartementet tillhanda senast den 20 november 2023. Yttranden har inhämtats från socialförvaltningen, barn- och utbildningsförvaltningen samt kultur- och fritidsförvaltningen.

Utredningen Förstärkt skydd för den personliga integriteten - Åtgärder mot kontroller av flickors och kvinnors sexualitet

Utredningens uppdrag har bestått av två delar. Den första delen har rört så kallade oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp. I den delen har utredningen utrett förekomsten av sådana fenomen, hur skyddet mot kontroller av flickors och kvinnors sexualitet kan stärkas samt om det bör vara kriminaliserat att underlåta att anmäla eller på annat sätt avslöja äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott. Uppdragets andra del har varit att analysera och redogöra för vilket straffansvar som finns när det gäller så kallade omvändelseförsök av hbtq-personer och om det straffrättsliga skyddet bör förstärkas.

Oskuldskontroller, utfärdande av oskuldsintyg och oskuldsingrepp

Utredningen definierar dessa begrepp enligt följande:

- En *oskuldskontroll* är en undersökning av en flickas eller kvinnas underliv som genomförs i syfte att bedöma om hon är oskuld eller inte.
- Ett *oskuldsintyg* är ett intyg utfärdat av en läkare eller någon annan betrodd person i vilket en flicka eller kvinna direkt eller indirekt framställs som oskuld.
- Ett *oskuldsingrepp* är ett kirurgiskt ingrepp eller en liknande åtgärd i en flickas eller kvinnas underliv som vidtas i syfte att det vid ett senare tillfälle ska framstå som att hon är oskuld.

Utredningens kartläggning visar att utförande av oskuldskontroller och oskuldsingrepp samt utfärdande av oskuldsintyg förekommer i Sverige, såväl inom den offentliga och privata vården som inom den privata sfären. Uppgifterna tyder inte på att förekomsten är omfattande, men det kan finnas ett mörkertal eftersom kartläggningen inte kan fånga in de fall där flickor och kvinnor inte söker stöd eller vänder sig till hälso- och

sjukvården. Det förekommer även att flickor och kvinnor med hemvist i Sverige genomgår oskuldskontroller och oskuldsingrepp i utlandet.

Utredningen föreslår följande gällande oskuldskontroller, utfärdande av oskuldsintyg och oskuldsingrepp:

- Det införs en ny straffbestämmelse om oskuldskontroll som betyder ett straffansvar för den som undersöker någon annans kvinnliga könsorgan i syfte att, för egen eller annans del, bedöma om personen är eller framstår som oskuld.
- Oskuldsingrepp ska förbjudas genom nya bestämmelser i lagen med förbud mot könsstympning av kvinnor. Förbudet ska omfatta ingrepp i någon annans kvinnliga könsorgan som görs i syfte att det ska framstå som att personen är oskuld.
- Samtycke från den som underkastat sig en oskuldskontroll eller ett oskuldsingrepp ska inte utgöra en grund för ansvarsfrihet för gärningspersonen.
- En utökning av möjligheten att besluta om utreseförbud enligt vård av unga (LVU) där ett sådant förbud även ska omfatta fall där det finns påtaglig risk för att någon som är under 18 år förs utomlands eller lämnar Sverige i syfte att genomgå ett oskuldsingrepp eller en oskuldskontroll.
- Intygande av sexuell oskuld (oskuldsintyg) bör inte kriminaliseras.
- Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2025.

Anledningar till att utredningen inte anser att utfärdande av oskuldsintyg ska kriminaliseras är bland annat att intygandet ofta bygger på en oskuldskontroll och genom kriminaliseringen av oskuldskontroller minskar i praktiken utrymmet att straffritt intyga oskuld. Utredningen beskriver också att även om utfärdande av oskuldsintyg inte är brottsligt, kan det föranleda olika ingripanden av Inspektionen för Vård och Omsorg (IVO) i förhållande till vårdgivare och sjukvårdspersonal då förfarandet strider mot föreskrifter för hälso- och sjukvården. Utredningen problematiserar dock kring att intygen även kan utfärdas av någon i den privata sfären som inte är verksam inom hälso- och sjukvården. Ett förbud mot oskuldsintyg skulle dock behöva omfatta såväl skriftliga som muntliga intyganden för att bli effektivt. Utredningen ser det som en mycket långtgående åtgärd att förbjuda att muntligen lämna en uppgift och att kriminalisering bör ske med restriktivitet.

Äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott

Utredningen menar att både äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott är tillräckligt allvarliga brott för att motivera en kriminalisering även av *underlåtenhet att avslöja* dem. Kriminalisering kan leda till att de ofta flertalet personer som med nuvarande lagstiftning deltar i att främja brottet, i stället väljer att avslöja det och därmed förhindra det. Utredningen anger exempel på personer som kan få kännedom om att ett tvångs- eller barnäktenskap är på gång, bland dem nämns skolpersonal, socialtjänstens personal och personer vid olika stödverksamheter.

Till viss del finns det redan en anmälningsplikt eftersom anmälningsplikten enligt Socialtjänstlagen också omfattar barnäktenskapsbrott, men då endast så länge barnet

är under 18 år. Med utredningens förslag skulle det införas en plikt att polisanmäla ett föreståndande tvångsäktenskap även om personen är över 18 år.

Utredningen föreslår följande gällande underlåtenhet att avslöja äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott.

- Underlåtenhet att avslöja äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott ska kriminaliseras.
- Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 januari 2025

Omvändelseförsök av hbtq-personer

Utredningen definierar *omvändelseförsök* som påtryckningar och tvång som syftar till att förmå någon att förändra, permanent dölja eller avstå från att leva i enlighet med sin sexuella läggning eller könsidentitet eller uttrycka kön på det sätt personen själv vill.

Utredningen redogör för att omvändelseförsök förekommer i Sverige i viss utsträckning. Utredningen menar dock att de i Sverige allvarligaste förekommande påverkansmedlen redan utgör brott. Det kan handla om att hbtq-personer utsätts för påverkan genom handlingar som utgör olaga tvång, misshandel, olaga frihetsberövande, olaga hot, äktenskapstvång eller ofredande. Utredningen menar vidare att de påverkansförsök som faller utanför det straffbara området inte kan anses tillräckligt allvarliga för att motivera en kriminalisering. Sammantaget ger den nuvarande regleringen goda möjligheter att ingripa straffrättsligt mot omvändelseförsök. Eftersom kriminalisering inte bör ske i garderande eller förebyggande syfte föreslår utredningen därför:

- Det bör inte införas en särskild reglering som kriminaliserar så kallade omvändelseförsök av hbtq-personer.
- Det bör inte heller införas en särskild straffskärpningsgrund för sådana försök.

Informationsinsatser

I betänkandet diskuteras även behovet av informations- och utbildningsinsatser. Slutsatsen är att det bör vara tillräckligt att se över och vid behov komplettera befintliga insatser av aktörer som exempelvis Socialstyrelsen och Skolverket.

Socialförvaltningens yttrande

Socialförvaltningen ställer sig positiv till utredningens förslag. Förvaltningen välkomnar särskilt förslaget om en utökning av möjligheten att besluta om utreseförbud enligt LVU där det finns risk för att någon lämnar Sverige i syfte att genomgå ett oskuldsingrepp eller en oskuldskontroll. Förvaltningen ser att en reglering möjligt kan leda till ökad tydlighet i kriterier, då de upplever att de med nuvarande reglering inte fått igenom vissa utreseförbud.

Socialförvaltningen anser att utredningens förslag om att inte kriminalisera oskuldsintyg är rimligt då andra än den som utför ett oskuldsingrepp eller en oskuldskontroll kan vara inblandad.

Socialförvaltningen efterlyser kunskapsstöd i samband med införandet av nya regleringar för att på bästa sätt kunna agera rätt i framtida ärenden.

Barn- och utbildningsförvaltningens yttrande

Barn- och utbildningsförvaltningen ställer sig positiv till utredningens förslag om lagändringar. Förvaltningen uppger att lagändringarna inte berör förvaltningens verksamheter vad det gäller behov av förändrade arbetssätt eller rutiner. Däremot uttrycker de ett behov att fortsätta med utbildningar och kompetenshöjande insatser kopplat till hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive de områden som berörs i utredningen.

Kultur- och fritidsförvaltningens yttrande

Kultur- och fritidsförvaltningen har i sitt yttrande valt att inte ha synpunkter på författningsförslagen men vill betona vikten av att skyddet för flickors och kvinnors personliga integritet stärks, och ser förslagen som viktiga steg i rätt riktning.

Förvaltningen har dock några medskick gällande utredningens innehåll. Bland annat nämns att förvaltningen menar att utredningen inte i tillräcklig utsträckning berört hur själva *botet* om kontroller och ingrepp i sig påverkar flickors och kvinnors hälsa och livsvillkor. Förvaltningen efterfrågar även ungas egna röster i utredningen och hade gärna sett att fritidsgårdar och mötesplatser i landets kommuner hade bjudits in till en informationsinsamling i samband med utredningen.

Kultur- och fritidsförvaltningen framhäver vikten av informations- och utbildningsinsatser och ser gärna att det arbete som görs inom skolan också får spridning utanför skolan, i alla de kommunala verksamheter som barn och unga deltar i. Förvaltningen ser stora möjligheter i att tillsammans med barn- och utbildningsförvaltningen, fortsätta och utveckla det goda samarbetet med Ungdomsmottagningen och användningen av umo.se kan öka i förvaltningarnas verksamheter.

Kommunledningskontorets bedömning

Kommunledningskontoret är i huvudsak positiva till utredningens förslag med två viktiga undantag. Kommunledningskontoret anser att även intyganden av sexuell oskuld som är ägnade att främja en otillbörlig kontroll av flickors och kvinnors sexualitet ska kriminaliseras. Likaledes anser kommunledningskontoret att så kallade omvändelseförsök av hbtq-personer ska kriminaliseras samt att det bör införas en särskild straffskärpningsgrund för sådana försök.

Kommunledningskontoret anser att utfärdande av oskuldsintyg potentiellt kan göra stor skada på lokal nivå om de utövas inom den privata sfären utan konsekvenser för utfärdaren. Om exempelvis en person inom en församling i Eskilstuna systematiskt skulle utfärda oskuldsintyg gällande flickor och unga kvinnor i Eskilstuna skulle det kunna innebära att många flickor skulle känna sig kontrollerade och påverkade av normer om krav på sexuell oskuld innan äktenskap. Även om ingen fysisk oskuldskontroll skulle genomförts av denna person skulle församlingen bli ett led i att kontrollera flickor och upprätthålla dessa hedersnormer i Eskilstuna. Att dessa intyg dessutom kan utfärdas helt legitimt riskerar att skicka signaler till flickor i församlingen om att samhället anser förfarandet som varande acceptabelt. Detta kan i sin tur skapa en misstro till att samhället ska kunna hjälpa dem och i värsta fall söker de inte stöd

och hjälp hos sociala myndigheter när det finns behov. Personer som befinner sig i en hederskontext och som inte söker hjälp riskerar mångåriga fysiska och psykiska skador, tvångs gifte samt andra former av inskränkningar av sina fri- och rättigheter. I värsta fall kan utebliven hjälp och skydd leda till dödligt våld och mord.

Enligt barnkonventionen har alla barn rätt till utveckling och skydd mot alla former av våld och övergrepp. I enighet med barnkonventionen behöver Eskilstuna kommun se till barns bästa och hur barn kan komma att påverkas i alla beslut som fattas inom organisationen. Mot bakgrund av detta anser Kommunledningskontoret att Eskilstuna kommun i sitt yttrande till Justitiedepartementet bör verka för en kriminalisering av intygande av sexuell oskuld. Detta eftersom en lucka i lagstiftningen, som möjliggör straffritt utförande av oskuldsintyg inom den privata sfären, skulle kunna innebära allvarliga konsekvenser för flickor i Eskilstuna.

En kriminalisering skulle troligen även ha effekt inom hälso- och sjukvården då utredningens egen genomgång av relevanta fall påvisar att utfärdande av intygen i princip inte medfört några konsekvenser för de vårdgivare och sjukvårdspersonal som utfärdat intygen. Inga ärenden har inneburit prövotid eller återkallelse av legitimation och endast två beslut från IVO har renderat i kritik av aktuella läkare. Om utfärdandet av oskuldsintyg skulle komma att kriminaliseras skulle det även kunna bli aktuellt med prövotid eller återkallelse av legitimation enligt 8 kap. 1 § första stycket 2 respektive 3 § första stycket 2 i Patientsäkerhetslagen eftersom den legitimerade i samband med sin yrkesutövning då skulle göra sig skyldig till brott. Utöver detta har Socialstyrelsen i ett meddelandeblad från 2018¹ slagit fast att utfärdande av oskuldsintyg inte är förenligt med svensk lag eftersom det inte är i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet att uttala sig om ifall en patient har haft samlag eller inte. Kommunledningskontoret ser det som anmärkningsvärt att regeringen inte avser att kriminalisera ett förfarande som inte är förenligt med svensk lag.

Intygen om sexuell oskuld bidrar även till att förstärka och bekräfta felaktiga föreställningar om den kvinnliga anatomin då det inte går att avgöra sexuell oskuld med hänsyn till det kvinnliga könsorganets beskaffenhet. Således bidrar intygen till att många flickor som befinner sig i en hederskontext upplever stor oro och faktiskt våld när de inte kan leva upp till förväntningar om blödning på bröllopsnatten. Det innebär dessutom en kränkning för en flicka eller kvinna att hennes sexualitet genom ett intyg på ett otillbörligt sätt görs till en angelägenhet för en vidare krets.

Även om kriminalisering bör ske med restriktivitet ser kommunledningskontoret sammantaget att det finns tillräckliga skäl för en kriminalisering av intyganden av sexuell oskuld. Ställt i förhållande till konsekvenser för den enskilde flickan/kvinnan, konsekvenser på lokal nivå, barns rättigheter, upprätthållande av normer och kontroll, främjande av felaktiga föreställningar om den kvinnliga anatomin samt risk för uteblivet hjälpsökande, anser kommunledningskontoret att en kriminalisering av intygande av sexuell oskuld är rättfärdigad.

¹ Socialstyrelsen, Om så kallade oskuldskontroller och oskuldsintyg, Meddelandeblad nr 1/2018.

Kommunledningskontoret anser även att så kallade omvändelseförsök av hbtq-personer ska kriminaliseras samt att det bör införas en särskild straffskärpningsgrund för sådana försök. Kommunledningskontoret anser att det är viktigt att staten och samhället i övrigt markerar att försök att förändra eller undertrycka någon annans sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck är oacceptabla handlingar som strider mot grundläggande mänskliga rättigheter.

Kommunledningskontoret anser att det är av stor vikt att rättssystemet får möjlighet att agera även i de påverkansförsök som idag faller utanför det straffbara området. Det är problematiskt att vissa former av påverkansmedel så som så kallad ”behandling” mot exempelvis homosexualitet i sig självt inte utgör ett brott idag.

Kommunledningskontoret anser inte att det är acceptabelt att den nuvarande regleringen inte innefattar skydd för den som underkasta sig ett omvändelseförsök på grund av vilseledande eller på grund av att någon utnyttjar att en person befinner sig i en sårbar position för att förmå denne att delta i en ”behandling”.

Kommunledningskontoret anser att lagstiftaren bör ta hänsyn till att många hbtq-personer redan befinner sig i en sårbar position som kan innebära en risk för att det krävs mindre påtryckningar för dem att underkasta sig ett påverkansförsök. Man bör ta hänsyn till att många lider av minoritetsstress vilket är den specifika utsatthet för stress kopplad till stigma som hbtq-personer exponeras för. Man bör även ta i beaktan att många hbtq-personer redan tidigt i livet har en ökad risk för både fysisk och psykisk ohälsa.

Två andra grupper av särskilt sårbara som kommunledningskontoret anser bör tas med i beräkningen är unga personer och personer med funktionsnedsättning, särskilt i relation till personer som de står i beroendeställning till eller som annars har en maktposition i förhållande till dem. Påtryckningar från vårdnadshavare eller personer med en auktoritetsställning inom en religiös gemenskap eller släktgemenskap kan upplevas som oövervinnerliga. Det är också väl dokumenterat att personer med funktionsnedsättning löper högre risk än andra grupper i samhället att utsättas för våld. Att skydda dessa grupper genom en kriminalisering av omvändelseförsök skulle således bidra till att leva upp till både barnkonventionen och konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Kommunledningskontoret anser även att det bör tas i beaktan att det att vara hbtq-person som befinner sig i en hederskontext i sig innebär en ökad risk för påtryckningar gällande sexualitet och könsnormer. Hedersrelaterade heteronormativa föreställningarna innebär att hbtq-personers sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck betraktas som ett hot mot familjens heder. Till detta ska läggas att den som befinner sig i en hederskontext inte sällan är präglad av en misstro till myndigheter. Kommunledningskontoret hoppas att en kriminalisering av omvändelseförsök av hbtq-personer samt en särskild straffskärpningsgrund för sådana försök skulle kunna bidra till ökat förtroende för myndigheter bland hedersvåldsutsatta vilket i sin tur skulle kunna leda till ett ökat hjälpsökande.

Det är värt att påpeka att vissa individer lever med flera sårbarhetsfaktorer parallellt. Det kan exempelvis röra sig om en ung hbtq-person med intellektuell

funktionsnedsättning som befinner sig i en hederskontext. Det är av stor vikt att lagstiftningen är anpassad så att den tar hänsyn till deras sårbara position.

Kommunledningskontoret anser inte att det ska vara möjligt att samtycka till eller underkasta sig ett omvändelseförsök om det föranletts av påtryckningar eller genom vilseledande. Likt oskuldskontroll och oskuldsingrepp bör samtycke inte utgöra en grund för ansvarsfrihet i dessa fall.

Utredningen hävdar att det idag inte finns något som tyder på att det i Sverige förekommer omvändelseförsök genom metoder som riktar sig direkt mot kroppen eller genom metoder som liknar samtalsterapi. Detta ses som ett bidragande skäl till att inte kriminalisera omvändelseförsök. Här anser Kommunledningskontoret att det är viktigt att påpeka att det alltid finns stor risk för mörkertal vid våldsbrott, särskilt om de skett inom den privata sfären. Att utredningen inte har kunnat påvisa att det förekommer betyder inte nödvändigtvis att Sverige är förskonat från denna typ av övergrepp.

Utredningen argumenterar för att de påverkansförsök som faller utanför det straffbara området inte kan anses som tillräckligt allvarliga för att motivera en kriminalisering. Här är kommunledningskontoret inte enig. Även om kriminalisering bör ske med restriktivitet anser kommunledningskontoret att en kriminalisering av omvändelseförsök av hbtq-personer, samt särskild straffskärpningsgrund för sådana försök, är befogad i relation till den skada det kan åsamka de som drabbas. Det är av särskild vikt att lagstiftningen skyddar de mest sårbara i vårt samhälle och i detta fall bör hänsyn speciellt tas till de särskilda sårbarheter det kan innebära att vara ung, befinna sig i en hederskontext, lida av minoritetsstress och att ha en funktionsnedsättning. En kriminalisering skulle ligga i linje med regeringens egna mål för mänskliga rättigheter och mot diskriminering.²

Slutligen vill kommunledningskontoret betona vikten av att de aktörer som idag redan har i uppdrag att bedriva informations- och utbildningsinsatser om hedersrelaterat våld och förtryck, verkligen får tydliga kompletterande uppdrag rörande kommande reglering. Det är av yttersta vikt att yrkesverksamma känner trygghet i sitt agerande i framtida ärenden. På samma sätt är det viktigt att information sprids i de sociala nätverk inom vilka det finns förväntningar om att flickor och kvinnor ska genomgå oskuldskontroller och oskuldsingrepp samt ingå arrangerade äktenskap.

Finansiering

Utredningens bedömning är att genomföranden av utredningens förslag enbart kommer leda till marginella kostnadsökningar. Utredningens gör gällande att förslaget till ändring av reglerna om utreseförbud i LVU inte bör medföra sådana kostnadsökningar för kommunerna som innebär att staten ska kompensera dem.

² Se <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/demokrati-och-manskliga-rattigheter/mal-for-demokrati-och-manskliga-rattigheter/> (2023-10-19)

Konsekvenser för hållbar utveckling och en effektiv organisation

Eskilstuna kommun har höga ambitioner för arbetet med trygghet och jämställdhet och mot mäns våld mot kvinnor inklusive hedersrelaterat våld och förtryck. Genomförande av utredningens förslag kommer sannolikt att bidra till att hedersvåldsutsatta flickor, pojkar, kvinnor och män i Eskilstuna får bättre förutsättningar för att ta makten över sina egna liv. Dessa förutsättningar skulle sannolikt stärkas ytterligare om även utfärdande av oskultsintyg skulle kriminaliseras. I värsta fall kan ett fortsatt straffritt utfärdande av oskultsintyg bidra till att tilliten till våra skyddsinstanser försämras bland hedersvåldsutsatta.

Arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck är en del av arbetet för hållbar utveckling och ett tryggt och självständigt liv. Ett jämställt samhälle fritt från våld leder till bättre livsvillkor och en bättre folkhälsa för flickor och pojkar, kvinnor och män. Ett jämställt samhälle fritt från våld ger även bättre förutsättningar att nå övriga strategiska mål om höjd utbildningsnivå, fler i jobb och att göra Eskilstuna till en attraktiv stad och landsbygd.

KOMMUNLEDNINGSKONTORET

Tommy Malm
Kommundirektör

Anna Giotas Sandquist
Social hållbarhetsdirektör

Beslutet skickas till:
Regeringskansliet/Justitiedepartementet

Justitiedepartementet

Eskilstuna kommuns yttrande över remiss – Förstärkt skydd för den personliga integriteten - Åtgärder mot kontroller av flickors och kvinnors sexualitet (SOU 2023:37)

Eskilstuna kommun är i huvudsak positiva till utredningens förslag med två viktiga undantag. Eskilstuna kommun anser att intygande av sexuell oskuld ska kriminaliseras. Likaledes anser Eskilstuna kommun att så kallade omvändelseförsök av hbtq-personer ska kriminaliseras samt att det bör införas en särskild straffskärpningsgrund för sådana försök.

Gällande intygande av sexuell oskuld (oskuldsintyg)

Eskilstuna kommun anser att intyganden av sexuell oskuld som är ägnade att främja en otillbörlig kontroll av flickors och kvinnors sexualitet ska kriminaliseras.

Eskilstuna kommun anser att utfärdande av oskuldsintyg potentiellt kan göra stor skada på lokal nivå om de utövas inom den privata sfären utan konsekvenser för utfärdaren. Om exempelvis en person inom en församling i Eskilstuna systematiskt skulle utfärda oskuldsintyg gällande flickor och unga kvinnor i Eskilstuna skulle det kunna innebära att många flickor skulle känna sig kontrollerade och påverkade av normer om krav på sexuell oskuld innan äktenskap. Även om ingen fysisk oskuldskontroll skulle genomförts av denna person skulle församlingen bli ett led i att kontrollera flickor och upprätthålla dessa hedersnormer i Eskilstuna. Att dessa intyg dessutom kan utfärdas helt legitimt riskerar att skicka signaler till flickor i församlingen om att samhället anser förfarandet som varande acceptabelt. Detta kan i sin tur skapa en misstro till att samhället ska kunna hjälpa dem och i värsta fall söker de inte stöd och hjälp hos sociala myndigheter när det finns behov. Personer som befinner sig i en hederskontext och som inte söker hjälp riskerar mångåriga fysiska och psykiska skador, tvångs gifte samt andra former av inskränkningar av sina fri- och rättigheter. I värsta fall kan utebliven hjälp och skydd leda till dödligt våld och mord.

Enligt barnkonventionen har alla barn rätt till utveckling och skydd mot alla former av våld och övergrepp. I enighet med barnkonventionen behöver Eskilstuna kommun se till barns bästa och hur barn kan komma att påverkas i alla beslut som fattas inom organisationen. Mot bakgrund av detta yrkar Eskilstuna kommun för en kriminalisering av intygande av sexuell oskuld. Detta eftersom en lucka i lagstiftningen,

som möjliggör straffritt utförande av oskuldsintyg inom den privata sfären, skulle kunna innebära allvarliga konsekvenser för flickor i Eskilstuna.

En kriminalisering skulle troligen även ha effekt inom hälso- och sjukvården då utredningens egen genomgång av relevanta fall påvisar att utfärdande av intygen i princip inte medfört några konsekvenser för de vårdgivare och sjukvårdspersonal som utfärdat intygen. Inga ärenden har inneburit prövotid eller återkallelse av legitimation och endast två beslut från IVO har renderat i kritik av aktuella läkare. Om utfärdandet av oskuldsintyg skulle komma att kriminaliseras skulle det även kunna bli aktuellt med prövotid eller återkallelse av legitimation enligt 8 kap. 1 § första stycket 2 respektive 3 § första stycket 2 i Patientsäkerhetslagen eftersom den legitimerade i samband med sin yrkesutövning då skulle göra sig skyldig till brott. Utöver detta har Socialstyrelsen i ett meddelandeblad från 2018¹ slagit fast att utfärdande av oskuldsintyg inte är förenligt med svensk lag eftersom det inte är i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet att uttala sig om ifall en patient har haft samlag eller inte. Eskilstuna kommun ser det som anmärkningsvärt att regeringen inte avser att kriminalisera ett förfarande som inte är förenligt med svensk lag.

Intygen om sexuell oskuld bidrar även till att förstärka och bekräfta felaktiga föreställningar om den kvinnliga anatomin då det inte går att avgöra sexuell oskuld med hänsyn till det kvinnliga könsorganets beskaffenhet. Således bidrar intygen till att många flickor som befinner sig i en hederskontext upplever stor oro och faktiskt våld när de inte kan leva upp till förväntningar om blödning på bröllopsnatten. Det innebär dessutom en kränkning för en flicka eller kvinna att hennes sexualitet genom ett intyg på ett otillbörligt sätt görs till en angelägenhet för en vidare krets.

Även om kriminalisering bör ske med restriktivitet ser Eskilstuna kommun sammantaget att det finns tillräckliga skäl för en kriminalisering av intyganden av sexuell oskuld. Ställt i förhållande till konsekvenser för den enskilde flickan eller kvinnan, konsekvenser på lokal nivå, barns rättigheter, upprätthållande av normer och kontroll, främjande av felaktiga föreställningar om den kvinnliga anatomin samt risk för uteblivet hjälpsökande, anser Eskilstuna kommun att en kriminalisering av intygande av sexuell oskuld är rättfärdigad.

Gällande så kallade omvändelseförsök av hbtq-personer samt särskild straffskärpningsgrund för sådana försök

Eskilstuna kommun anser att så kallade omvändelseförsök av hbtq-personer ska kriminaliseras samt att det bör införas en särskild straffskärpningsgrund för sådana försök. Eskilstuna kommun anser att det är viktigt att staten och samhället i övrigt markerar att försök att förändra eller undertrycka någon annans sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck är oacceptabla handlingar som strider mot grundläggande mänskliga rättigheter.

Eskilstuna kommun anser att det är av stor vikt att rättssystemet får möjlighet att agera även i de påverkansförsök som idag faller utanför det straffbara området. Det är problematiskt att vissa former av påverkansmedel så som så kallad ”behandling” mot

¹ Socialstyrelsen, Om så kallade oskuldskontroller och oskuldsintyg, Meddelandeblad nr 1/2018.

exempelvis homosexualitet i sig självt inte utgör ett brott idag. Eskilstuna kommun anser inte att det är acceptabelt att den nuvarande regleringen inte innefattar skydd för den som underkasta sig ett omvändelseförsök på grund av vilseledande eller på grund av att någon utnyttjar att en person befinner sig i en sårbar position för att förmå denne att delta i en ”behandling”. Eskilstuna kommun anser att lagstiftaren bör ta hänsyn till att många hbtq-personer redan befinner sig i en sårbar position som kan innebära en risk för att det krävs mindre påtryckningar för dem att underkasta sig ett påverkansförsök. Man bör ta hänsyn till att många lider av minoritetsstress vilket är den specifika utsatthet för stress kopplad till stigma som hbtq-personer exponeras för. Man bör även ta i beaktan att många hbtq-personer redan tidigt i livet har en ökad risk för både fysisk och psykisk ohälsa.

Två andra grupper av särskilt sårbara som Eskilstuna kommun anser bör tas med i beräkningen är unga personer och personer med funktionsnedsättning, särskilt i relation till personer som de står i beroendeställning till eller som annars har en maktposition i förhållande till dem. Påtryckningar från vårdnadshavare eller personer med en auktoritetsställning inom en religiös gemenskap eller släktgemenskap kan upplevas som oövervinnerliga. Det är också väl dokumenterat att personer med funktionsnedsättning löper högre risk än andra grupper i samhället att utsättas för våld. Att skydda dessa grupper genom en kriminalisering av omvändelseförsök skulle således bidra till att leva upp till både barnkonventionen och konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Eskilstuna kommun anser även att det bör tas i beaktan att det att vara hbtq-person som befinner sig i en hederskontext i sig innebär en ökad risk för påtryckningar gällande sexualitet och könsnormer. Hedersrelaterade heteronormativa föreställningarna innebär att hbtq-personers sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck betraktas som ett hot mot familjens heder. Till detta ska läggas att den som befinner sig i en hederskontext inte sällan är präglad av en misstro till myndigheter. Eskilstuna kommun hoppas att en kriminalisering av omvändelseförsök av hbtq-personer samt en särskild straffskärpningsgrund för sådana försök skulle kunna bidra till ökat förtroende för myndigheter bland hedersvåldsutsatta vilket i sin tur skulle kunna leda till ett ökat hjälpsökande.

Det är värt att påpeka att vissa individer lever med flera sårbarhetsfaktorer parallellt. Det kan exempelvis röra sig om en ung hbtq-person med intellektuell funktionsnedsättning som befinner sig i en hederskontext. Det är av stor vikt att lagstiftningen är anpassad så att den tar hänsyn till deras sårbara position.

Eskilstuna kommun anser inte att det ska vara möjligt att samtycka till eller underkasta sig ett omvändelseförsök om det föranletts av påtryckningar eller genom vilseledande. Likt oskuldskontroll och oskuldsingrepp bör samtycke inte utgöra en grund för ansvarsfrihet i dessa fall.

Utredningen hävdar att det idag inte finns något som tyder på att det i Sverige förekommer omvändelseförsök genom metoder som riktar sig direkt mot kroppen eller genom metoder som liknar samtalsterapi. Detta ses som ett bidragande skäl till att inte kriminalisera omvändelseförsök. Här anser Eskilstuna kommun att det är viktigt

att påpeka att det alltid finns stor risk för mörkertal vid våldsbrott, särskilt om de skett inom den privata sfären. Att utredningen inte har kunnat påvisa att det förekommer betyder inte nödvändigtvis att Sverige är förskonat från denna typ av övergrepp.

Utredningen argumenterar för att de påverkansförsök som faller utanför det straffbara området inte kan anses som tillräckligt allvarliga för att motivera en kriminalisering. Här är Eskilstuna kommun inte enig. Även om kriminalisering bör ske med restriktivitet anser Eskilstuna kommun att en kriminalisering av omvändelseförsök av hbtq-personer, samt särskild straffskärpningsgrund för sådana försök, är befogad i relation till den skada det kan åsamka de som drabbas. Det är av särskild vikt att lagstiftningen skyddar de mest sårbara i vårt samhälle och i detta fall bör hänsyn speciellt tas till de särskilda sårbarheter det kan innebära att vara ung, befinna sig i en hederskontext, lida av minoritetsstress och att ha en funktionsnedsättning. En kriminalisering skulle ligga i linje med regeringens egna mål för mänskliga rättigheter och mot diskriminering.²

Gällande informations- och utbildningsinsatser

Slutligen vill Eskilstuna kommun betona vikten av att de aktörer som idag redan har i uppdrag att bedriva informations- och utbildningsinsatser om hedersrelaterat våld och förtryck, verkligen får tydliga kompletterande uppdrag rörande kommande reglering. Det är av yttersta vikt att yrkesverksamma känner trygghet i sitt agerande i framtida ärenden. På samma sätt är det viktigt att information sprids i de sociala nätverk inom vilka det finns förväntningar om att flickor och kvinnor ska genomgå oskuldskontroller och oskuldsingrepp samt ingå arrangerade äktenskap.

ESKILSTUNA KOMMUN

² Se <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/demokrati-och-manskliga-rattigheter/mal-for-demokrati-och-manskliga-rattigheter/> (2023-10-19)

/Adressat/

Socialförvaltningens yttrande över remiss - Förstärkt skydd för den personliga integriteten - Åtgärder mot kontroller av flickor och kvinnors sexualitet (SOU 2023:37)

Socialförvaltningen har fått möjlighet att yttra sig över den statliga utredningen *Förstärkt skydd för den personliga integriteten - Åtgärder mot kontroller av flickors och kvinnors sexualitet* (SOU 2023:37). Yttrandet ska ha inkommit till kommunstyrelsen senast den 3 oktober 2023.

Utredningens uppdrag har bestått av två delar. Den första delen har rört så kallade oskuldskontroller, utfärdande av oskuldsintyg och oskuldsingrepp. Vidare har utredningen haft i uppdrag ta ställning till hur skyddet mot sådan otillbörlig kontroll av flickors och kvinnors sexualitet kan stärkas. I den första delen av uppdraget har även ingått ta ställning till om det bör vara kriminaliserat att underlåta att anmäla eller på annat sätt avslöja äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott. Uppdragets andra del har varit att redogöra för vilket straffansvar som finns när det gäller så kallade omvändelseförsök av hbtq-personer. I uppdraget har ingått att ta ställning till om det straffrättsliga skyddet bör förstärkas.

Utredningen föreslår lagändringar i brottsbalken, passlagen, lag mot förbud av könsstympling, lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, lagen om rättsintyg i anledning av brott, offentlighets och sekretesslagen, förundersökningskungörelsen, förordningen om underrättelse till Inspektionen för vård och omsorg och Socialstyrelsen om domar i vissa brottmål, förordningen om belastningsregister. Dessa förändringar bidrar till en kriminalisering av oskuldskontroller och oskuldsingrepp. Även föreslås kriminalisering av underlåtenhet att avslöja äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott.

Yttrande

Förvaltningen ställer sig övervägande positiv till utredningens föreslagna lagändringar med följande medskick:

- Gällande oskuldsintyg, ska intygande av sexuell oskuld enligt bedömningen i utredningen inte kriminaliseras. Skäl till detta är att andra än den som utför ett oskuldsingrepp eller en oskuldskontroll kan vara inblandade vid brottet. Socialförvaltningen anser att utredningens resonemang kring skälen är rimliga och att straffbestämmelsen ska placeras i 4 kap. brottsbalken och omfatta den som undersöker någon annans kvinnliga könsorgan i syfte att, för egen eller annans del, bedöma om personen är eller framstår som oskuld. Brottet ska benämnas oskuldskontroll.

- Socialförvaltningen ser positivt på att genom en ny bestämmelse i könsstympningslagen förbjudas. Förbudet ska gälla oavsett om samtycke har lämnats till ingreppet eller inte. Könsstympningslagens rubrik ska ändras till *lag (1982:316) med förbud mot oskuldsingrepp och könsstympning av kvinnor*. Socialförvaltningen är däremot frågande i om detta påverkar anmälningsskyldigheten inom sjukvården på något sätt, och om vi har kompetens att bemöta dessa anmälningar?
- Socialförvaltningen är särskilt positivt till förslaget ”med särskild reglering om utreseförbud enligt 31 a § lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga ska meddelas även när det finns påtaglig risk för att någon som är under 18 år förs utomlands eller lämnar Sverige i syfte att genomgå ett oskuldsingrepp eller en oskuldskontroll.” Denna reglering kan möjligt leda till ökad tydlighet i kriterier, då vi ser att vi med nuvarande reglering inte fått igenom vissa utreseförbud, som i slutändan bidrar att socialtjänsten kan agera för barns bästa.
- Förvaltningen ser att brott mot barn och barn som brottsoffer vidgas och att organisationen kan i framtiden behöva kunskapsstöd för att kunna agera på rätt sätt i dessa ärenden.

Utredningens slutsats är att oskuldsingrepp förekommer i Sverige. Det finns en liten men tydlig efterfrågan i förhållande till vården, och det har framkommit uppgifter om att sådana ingrepp utförs såväl inom den offentliga som privata vården som inom den privata sfären. Det förekommer även att flickor och kvinnor med hemvist i Sverige genomgår oskuldsingrepp i utlandet.

Förvaltningen ställer sig positiv till att utförande av oskuldskontroller och oskuldsingrepp bör kriminaliseras oavsett om samtycke lämnas och även när åtgärderna avser personer som har fyllt arton år.

Yttrandet har arbetats fram tillsammans med förvaltningsjurist, utvecklare och enhetschefer.

SOCIALFÖRVALTNINGEN

Kommunstyrelsen

Barn- och utbildningsförvaltningens yttrande över remiss - Förstärkt skydd för den personliga integriteten - Åtgärder mot kontroller av flickors och kvinnors sexualitet (SOU 2023:37)

Barn- och utbildningsförvaltningens yttrande

Barn- och utbildningsförvaltningen ställer sig positiv till utredningens förslag om lagändringar.

Som konstateras i utredningen kommer ändringarna kunna leda till ett ökad skydd för barn och unga mot att utsättas för brott, att rättigheterna enligt Barnkonventionen stärks, att jämställdhetspolitikens mål uppnås och att flickors och kvinnors mänskliga rättigheter stärks.

Svaret har samordnats inom förvaltningen med utvecklare från kvalitetsenheten, utredare på myndighetsenheten samt elevhälsan.

Lagändringarna berör inte förvaltningens verksamheter vad det gäller behov av förändrade arbetsätt eller rutiner. Däremot finns ett behov att fortsätta med utbildningar och kompetenshöjande insatser kopplat till hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive de områden som berörs i utredningen gällande oskuldskontroller, oskuldsingrepp och riskerna för barn och unga att utsättas för detta. Genom att fortsätta höja kunskapsnivån kring detta hos alla medarbetare som möter barn och unga inom förskola, grundskola och gymnasium kan skyddet stärkas.

Beslutet skickas till:

Kommunstyrelsen

Kommunstyrelsen

Svar på remiss - Förstärkt skydd för den personliga integriteten - Åtgärder mot kontroller av flickors och kvinnors sexualitet (SOU 2023:37)

Förslag till beslut

Kultur- och fritidsförvaltningen godkänner yttrandet och översänder det till kommunstyrelsen.

Sammanfattning

Kultur- och fritidsförvaltningen har i sitt yttrande valt att inte ha synpunkter på författningsförslagen men vill betona vikten av att skyddet för flickors och kvinnors personliga integritet stärks, och ser förslagen som viktiga steg i rätt riktning. Förvaltningen bedömer det som viktigt att lämna yttrande på utredningens och betänkandets innehåll.

Frågan om åtgärder mot kontroller av flickors och kvinnors sexualitet är precis som utredningen påvisar, större än frågan om kriminalisering av de enskilda företeelser som utredningen lämnar förslag om. Flickors och kvinnors fri- och rättigheter begränsas i ett samhälle som inte är jämställt och som inte säkerställer alla människors lika rätt och värde. Orättvisan visar sig bland annat i attityder och förväntningar kopplat till oskuld, oskuldskontroller och oskuldssingrepp som drabbar flickor och kvinnor.

Kultur- och fritidsförvaltningens yttrande fokuserar på hur förvaltningen med hjälp av utredningen och betänkandet, och tillsammans med andra verksamheter kan bidra till att utplåna normer och felaktiga föreställningar som upprätthåller kontrollen över flickors och kvinnors sexualitet.

Kultur- och fritidsförvaltningens har en kritisk synpunkt, nämligen den att hotet om kontroller och ingrepp som en del av våldet och tvånget som flickor och kvinnor utsätts för, i sig påverkar flickors och kvinnors hälsa och livsvillkor och att betydelsen av den formen av inskränkning i deras fri- och rättigheter saknas i betänkandet.

Kultur- och fritidsförvaltningen uppskattar utredningens ansträngningar att få tillgång till ungas egna röster i utredningen och hade gärna sett att fritidsgårdar och mötesplatser i landets kommuner hade bjudits in till en sådan informationsinsamling. Det hade också främjat de viktiga samtal som vuxna behöver ha med unga om rättigheter, sexualitet och relationer.

I utredningens delar om tvångsäktenskap och barnäktenskapsbrott uppfattar kultur- och fritidsförvaltningen ett delvis utökat anmälningsansvar i de fall någon medarbetare får vetskap om tvångsäktenskap även för de som fyllt 18 år.

Utredningens del om omvändelseförsök av hbtq-personer påvisar den skada som dessa beteenden och påtryckningar kan ge både individer och gruppen hbtq-personer. Här uppfattar kultur- och fritidsförvaltningen ett behov av information till unga hbtq-personer om deras rättigheter och hur lagar redan i dag i hög utsträckning kriminaliserar det som omvändelseförsök handlar om.

Ärendebeskrivning

Kommunstyrelsen beslutade den 10 augusti, 2023 att vidareremittera remissen från Regeringskansliet och Justitiedepartementet - Förstärkt skydd för den personliga integriteten - Åtgärder mot kontroller av flickors och kvinnors sexualitet (SOU 2023:37) för yttrande till bland annat kultur- och fritidsnämnden. Den 17 augusti har Kommunledningskontoret beslutat att ärendet i stället remitteras till kultur- och fritidsförvaltningen. Förvaltningens yttrande ska ha kommit in till kommunstyrelsen via LEX senast den 3 oktober 2023.

Eskilstuna kommun är en av 30 kommuner som ges möjlighet att ge synpunkter på utredningen ”Förstärkt skydd för den personliga integriteten - Åtgärder mot kontroller av flickors och kvinnors sexualitet (SOU 2023:37)”.

Utredningen om åtgärder mot kontroller av flickors och kvinnors sexualitet

Utredningens uppdrag har bestått av två delar. Den första delen har rört så kallade oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp. I den delen har utredningen utrett förekomsten av sådana fenomen, hur skyddet mot kontroller av flickors och kvinnors sexualitet kan stärkas samt om det bör vara kriminaliserat att underlåta att anmäla eller på annat sätt avslöja äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott.

Uppdragets andra del har varit att analysera och redogöra för vilket straffansvar som finns när det gäller så kallade omvändelseförsök av hbtq-personer och om det straffrättsliga skyddet bör förstärkas.

Oskuldskontroller, utfärdande av oskuldsintyg och oskuldsingrepp

- En *oskuldskontroll* är en undersökning av en flickas eller kvinnas underliv som genomförs i syfte att bedöma om hon är oskuld eller inte.
- Ett *oskuldsintyg* är ett intyg utfärdat av en läkare eller någon annan betrodd person i vilket en flicka eller kvinna direkt eller indirekt framställs som oskuld.
- Ett *oskuldsingrepp* är ett kirurgiskt ingrepp eller en liknande åtgärd i en flickas eller kvinnas underliv som vidtas i syfte att det vid ett senare tillfälle ska framstå som att hon är oskuld.

Utredningen sätter förekomsten av oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp i en hederskontext där de beskrivs som en mekanism för att upprätthålla kontrollen över flickors och kvinnors sexualitet. I den kontexten lyfter utredningen några centrala föreställningar som denna kontroll utgår ifrån:

- Normer om att flickor och kvinnor ska förbli oskulder till dess de har gift sig

- Den felaktiga föreställningen om att det finns fysiska tecken på att någon är oskuld.

Föreställningen om den så kallade ”mödomshinnan” innebär att flickor och kvinnor som är oskulder tros ha en hinna som täcker vaginalöppningen som brister vid det första samlaget, med blödning som följd. Blödningen fungerar som ett bevis på att en flicka eller kvinna är oskuld till dess att hon på bröllopsnatten förlorar den till den man hon gift sig med. Blödningen utgör på så sätt en viktig del i kontrollen av flickor och kvinnors sexualitet. Utredningen poängterar att föreställningen om ”mödomshinnan” och andra fysiska tecken på att någon är oskuld emellertid är ogrundade.

Utredningens kartläggning visar att utförande av oskuldskontroller och oskuldsingrepp samt utfärdande av oskuldsintyg förekommer i Sverige, såväl inom den offentliga och privata vården som inom den privata sfären. Uppgifterna tyder inte på att förekomsten är omfattande, men det kan finnas ett mörkertal eftersom kartläggningen inte kan fånga in de fall där flickor och kvinnor inte söker stöd eller vänder sig till hälso- och sjukvården. Det förekommer även att flickor och kvinnor med hemvist i Sverige genomgår oskuldskontroller och oskuldsingrepp i utlandet.

Utredningen föreslår följande gällande oskuldskontroller, utfärdande av oskuldsintyg och oskuldsingrepp:

- Det införs en ny straffbestämmelse om oskuldskontroll som betyder ett straffansvar för den som undersöker någon annans kvinnliga könsorgan i syfte att, för egen eller annans del, bedöma om personen är eller framstår som oskuld.
- Oskuldsingrepp ska förbjudas genom nya bestämmelser i lagen med förbud mot könsstympning av kvinnor. Förbudet ska omfatta ingrepp i någon annans kvinnliga könsorgan som görs i syfte att det ska framstå som att personen är oskuld.
- Samtycke från den som underkastat sig en oskuldskontroll eller ett oskuldsingrepp ska inte utgöra en grund för ansvarsfrihet för gärningspersonen.
- En utökning av möjligheten att besluta om utreseförbud enligt vård av unga (LVU) där ett sådant förbud även ska omfatta fall där det finns påtaglig risk för att någon som är under 18 år förs utomlands eller lämnar Sverige i syfte att genomgå ett oskuldsingrepp eller en oskuldskontroll.
- Intygande av sexuell oskuld (oskuldsintyg) bör inte kriminaliseras.
- Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2025.

Underlåtenhet att avslöja äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott

- *Äktenskapstvång* – att genom olaga tvång eller utnyttjande av utsatthet förmå en person att ingå ett äktenskap som är giltigt i den stat där det ingås, i den stat enligt vars lag det ingås eller i en stat i vilken minst en av makarna är medborgare eller har hemvist.
- *Barnäktenskapsbrott* - Om äktenskapstvång riktar sig mot någon som inte har fyllt 18 år, är brottet i stället ett barnäktenskapsbrott.

Utredningen menar att både äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott är tillräckligt allvarliga brott för att motivera en kriminalisering även av underlåtenhet att avslöja dem. Dessutom menar utredningen att en kriminalisering av underlåtenheten att avslöja äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott kan leda till att dessa brott förhindras eller avbryts.

Utredningen redogör för varför det är av vikt att underlåtenheten att avslöja äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott kriminaliseras. Kriminalisering kan leda till att de ofta flertalet personer som med nuvarande lagstiftning deltar i att främja brottet, i stället väljer att avslöja det och därmed förhindra det. Utredningen anger exempel på personer som kan få kännedom om att ett tvångs- eller barnäktenskap är på gång, bland dem nämns skolpersonal, socialtjänstens personal och personer vid olika stödverksamheter. Personer till vilka den som riskerar att utsättas för tvångs- eller barnäktenskap anförtror sig.

Till viss del finns det redan en anmälningsskyldighet eftersom anmälningsskyldigheten enligt Socialtjänstlagen också omfattar barnäktenskapsbrott, men då endast så länge barnet är under 18 år. Med utredningens förslag skulle det införas en plikt att polisanmäla ett förestående tvångsäktenskap även om personen är över 18 år.

Därför föreslår utredningen att:

- Underlåtenhet att avslöja äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott ska kriminaliseras.
- Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 januari 2025

Omvändelseförsök av hbtq-personer

Ett *omvändelseförsök* definieras som: påtryckningar och tvång som syftar till att förmå någon att förändra, permanent dölja eller avstå från att leva i enlighet med sin sexuella läggning eller könsidentitet eller uttrycka kön på det sätt personen själv vill.

Omvändelseförsök förekommer över hela världen och många olika former och tillvägagångssätt finns beskrivna. Utredningen lyfter att det som förenar omvändelseförsöken oavsett tillvägagångssätt är det särskilda ”omvändelsestyftet” och att det inte utgår från en neutral eller accepterande inställning till personens sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck. Utredningen poängterar att det av forskningen framgår att det inte finns stöd för att omvändelseförsök eller ”omvändelseterapi” skulle kunna åstadkomma sådana förändringar som de syftar till.

Omvändelseförsök kan skada såväl den enskilde som hbtq-personer som grupp. Forskning visar att konsekvenserna av att drabbas av omvändelseförsök är psykisk ohälsa med skadad självkänsla och negativ självbild och självmordsförsök. Det finns också omvändelseförsök som ger fysiska skador på kroppen. För gruppen hbtq-personer kan omvändelseförsök leda till att patologiserande eller på annat sätt negativa föreställningar sprids eller förstärks och därmed bidra till ytterligare stigmatisering av hbtq-personer.

Utredningen redogör för att omvändelseförsök inte utgör en typ av beteende utan snarare handlar om många olikartade beteenden som används som påverkansmedel i ett och samma syfte. Utredningen menar att de i Sverige allvarligaste förekommande

påverkansmedlen redan utgör brott. Det kan handla om att hbtq-personer utsätts för påverkan genom handlingar som utgör olaga tvång, misshandel, olaga frihetsberövande, olaga hot, äktenskapstvång eller ofredande. Utredningen menar vidare att de påverkansförsök som faller utanför det straffbara området inte kan anses tillräckligt allvarliga för att motivera en kriminalisering. Utredningen föreslår därför:

- Det bör inte införas en särskild reglering som kriminaliserar så kallade omvändelseförsök av hbtq-personer.
- Det bör inte heller införas en särskild straffskärpningsgrund för sådana försök.

Kultur- och fritidsförvaltningens yttrande

Kultur- och fritidsförvaltningen har i sitt yttrande valt att inte ha synpunkter på författningsförslagen eftersom adekvat juridisk kompetens saknas. Förvaltningen vill dock understryka vikten av att skyddet för flickors och kvinnors personliga integritet stärks, och ser förslagen som viktiga och riktiga steg i rätt riktning. Förvaltningen har valt att bidra med synpunkter på betänkandets innehåll rörande kontroller av flickors och kvinnors sexualitet, samt omvändelseförsök av hbtq-personer, eftersom de frågorna är högst aktuella inom förvaltningens verksamheter.

Yttrandet grundar sig på förvaltningens övergripande kompetens i frågorna samt samtal med arbetsledande medarbetare som i sina verksamheter möter attityder runt flickors och kvinnors sexualitet, bland både flickor och pojkar, kvinnor och män.

Oskuldskontroller, utfärdande av oskuldsintyg och oskuldsingrepp

Frågan om kontroller av flickors och kvinnors sexualitet är högst relevant inom de verksamheter som kultur- och fritidsförvaltningen ansvarar för. Medarbetare på fritidsgårdar och mötesplatser intygar att företeelsen att flickor och kvinnor ska vara oskulder när de gifter sig är utbredd bland de unga de möter i Eskilstuna. De menar också att det finns ett behov av att samtala om normer och attityder samt att stärka flickors och tjejers rättigheter generellt, men även specifikt sexuella rättigheter.

Kultur- och fritidsförvaltningen uppskattar den i utredningen tidiga redogörelsen för hur begreppet ”oskuld” i sig är en del av den problematik som utreds. Förvaltningen vill lägga till att betydelsen av ”oskuld” inte enbart förknippas med den kontroll av flickors och kvinnors sexualitet som äger rum inom hederskontexten, utan även utför den. Användningen av och föreställningen om flickors och kvinnors ”oskuld” är ett uttryck för ett ojämnt samhälle där flickors och kvinnors sexualitet kontrolleras och där deras fri- och rättigheter inskränks.

Att oskuldsbegreppet behöver användas i sammanhanget oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp ses som nödvändigt eftersom dessa företeelser helt bygger på just föreställningar och normer om ”oskuld”.

Utredningen lyfter även att begreppet ”mödomshinna” härrör från en helt ovetenskaplig föreställning att flickor och kvinnor som inte har haft samlag skulle ha en hinna som täcker vaginalöppningen. Kultur- och fritidsförvaltningen uppskattar att utredningen problematiserar begreppet ”mödomshinna” och på så vis klargör att någon sådan hinna inte finns, och att det inte är möjligt att genom en undersökning se om någon haft samlag eller inte. Precis som med begreppet ”oskuld” är begreppet

”mödomshinna” centralt för att förstå mekanismerna bakom kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet. Samtalen med medarbetare inom förvaltningen bekräftar att kunskapsnivån gällande den kvinnliga anatomin behöver höjas bland såväl flickor och pojkar, kvinnor och män som medarbetare inom förvaltningen.

Utredningen använder också begreppen ”hedersnormer” och ”hederskontext” och väljer bort uttryck som ”hederskultur”. Detta för att hederskultur kan ge bilden av att hedersrelaterat våld och förtryck är knutet till någon viss kultur eller religion. Så är inte fallet även om sådant förtryck kan bygga på traditionella föreställningar om flickor och kvinnor som bärare av mäns ”heder”. Kultur- och fritidsförvaltningens uppfattning är att det är av stor vikt att använda rätt begrepp, så att syftet med att motverka kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet kan uppfyllas och inte försvagas av en begreppsförvirring. Begreppet är i linje med den plan mot mäns våld mot kvinnor inklusive hedersrelaterat våld och förtryck som kommunen och förvaltningen arbetar utifrån.

Ungas egna röster

Gällande utredningens kartläggning av förekomsten av oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp så uppskattar förvaltningen ansträngningarna att få tillgång till ungas egna röster. Det är av stor vikt att utredningar med lagstiftande ambitioner och uppdrag uppfyller barnkonventionens artiklar om barns bästa och barns rätt att komma till tals i de frågor som rör barn. Förvaltningens synpunkt är därför att utredningen hade kunnat använda kommunernas olika verksamheter för att nå fler unga och därmed ge fler flickor och pojkar möjligheten att ge sina perspektiv på de frågor som är högst relevanta i deras liv. Att samråda med barn och unga i frågor som rör dem och som dessutom utgör deras grundläggande fri- och rättigheter, handlar inte bara om att ta in deras synpunkter utan kräver också att fler vuxna samtalar med barn och unga om normer, rättigheter och ansvar.

Samtidigt bekräftar de samtal som kultur- och fritidsförvaltningen haft om frågan med medarbetare, att det är känsliga frågor som inte pratas om utan att de unga först har en trygg relation till den som de förväntas prata med. Förvaltningen bedömer att det finns ett stort behov av samtal med barn och unga om deras rättigheter, och att vuxnas upplevelser av att det är svårt att prata om, i dagsläget är det som begränsar förekomsten av sådana samtal.

Hot som kontroll

Utredningen är tydlig med att förekomsten av oskuldskontroller och oskuldsingrepp är skadliga och kränkande och därför ska kriminaliseras. Men, i betänkandet saknas en beskrivning av hur den del av kontrollen, våldet och tvånget som utgör hotet om att bli utsatt, påverkar flickor och kvinnor. Att växa upp med och leva med krav på att kunna uppvisa bevis av sin ”oskuld”, och rädsla för att inte kunna göra det samt konsekvenserna av det, påverkar så klart även det flickors och kvinnors liv och hälsa. Att utsättas för påtryckningar om att tillåta kontroller och ingrepp på och i den egna kroppen för att kunna ge sådana former av bevis, likaså. Dessa uttryck för kontroll och våld mot flickor och kvinnor behöver också beskrivas och beaktas.

I sammanhanget om tvång och påtryckningar vill kultur- och fritidsförvaltningen betona vikten av förslaget att samtycke från den som underkastat sig en

oskuldskontroll eller ett oskuldssingrepp inte ska utgöra en grund för ansvarsfrihet för gärningspersonen. Utredningen konstaterar att även om kontrollerna eller ingreppen genomförs med samtycke hade de inte förekommit utan påtryckningar eller förväntningar från gruppen. De berörda flickorna och kvinnorna saknar för egen del intresse av att genomgå kontrollerna eller ingreppen, utöver de eventuella fördelar de kan få av att anpassa sig till gruppens påtryckningar och förväntningar. Utredningen skriver vidare att även om det inte skulle uppstå någon skada eller kränkning i det enskilda fallet är det fråga om åtgärder som typiskt sett kan skada den psykiska hälsan och kränka den sexuella integriteten. Det utgör inte grund för samtycke, och förvaltningen ställer sig bakom den tydlighet som utredningens förslag utgör.

Eftersom lagförslagen gäller både flickor och vuxna kvinnor så har utredningen särskilt bedömt förslagen i relation till de fri- och rättigheter som barn ges i Barnkonventionen och vuxna ges i Europakonventionen och EU-stadgan. Utredningen bedömer att straffbestämmelserna om oskuldskontroll och oskuldssingrepp är förenliga med skyddet för fri- och rättigheter enligt grundlag och Sveriges internationella åtaganden. Kultur- och fritidsförvaltningen ser utredningens bedömning av fri- och rättigheter som en viktig del i kunskapsbyggandet. I samtal om hur de fri- och rättigheter som här utreds och förstärks, kommer förvaltningen behöva stöd i att hantera argument om hur förslagen påverkar andra fri- och rättigheter.

Andra nödvändiga åtgärder

Betänkandets avsnitt om behov av andra åtgärder vid sidan av en kriminalisering är också av stort värde för kultur- och fritidsförvaltningen eftersom medarbetare i förvaltningens verksamheter behöver stöd från andra verksamheter för att tillsammans verka för att kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet upphör.

Behovet av informations- och utbildningsinsatser nämns särskilt. Utredningen nämner flickor och kvinnor som en särskilt viktig målgrupp för sådana insatser, precis som de sociala nätverk inom vilka det finns förväntningar om att flickor och kvinnor ska genomgå oskuldskontroller och oskuldssingrepp. Förvaltningen ser det som en avgörande uppgift, att inom våra verksamheter öka upplysningen om flickors och kvinnors fri- och rättigheter i denna särskilda fråga, och i jämställdhetsfrågor generellt.

Eftersom flickors och kvinnors rättigheter behöver stärkas inom kommunens alla verksamheter, så ser kultur- och fritidsförvaltningen det som viktigt att det arbete som görs inom skolan också får spridning utanför skolan, i alla de kommunala verksamheter som barn och unga deltar i. De förtydliganden och tillägg om sexualitet, samtycke och relationer samt om hedersrelaterat våld och förtryck som gjorts i läroplanerna är av stor vikt och de olika former av stödmaterial som nämns kan också användas av andra verksamheter än de som direkt berörs av läroplanen. Förvaltningen ser stora möjligheter i att tillsammans med barn- och utbildningsförvaltningen, fortsätta och utveckla det redan i dag goda samarbetet med Ungdomsmottagningen och användningen av umo.se kan öka i våra verksamheter.

Kultur- och fritidsförvaltningen understryker särskilt det som ungdomar påtalar till utredningen. Ungdomar efterfrågar ökad kvalitet i undervisningen inom området sexualitet, samtycke och relationer. Ungdomar pekar på problemet att lärare inte har tillräckliga kunskaper och känner sig obekväma i undervisningen. De menar också att

undervisningen lätt får ett ensidigt fokus på preventivmedelsinformation och att undervisningen kan behöva anpassas även till elever som har en mer traditionell eller konservativ bakgrund. Här vill förvaltningen bekräfta ungas upplevelse av vuxna som inte vågar eller som är rädda för känsliga samtal, eftersom det finns en upplevelse av att det är just svårt och känsligt att prata om även i de verksamheter som förvaltningen ansvarar för. Förvaltningen konstaterar att det finns ett stort behov av att vuxna stärker sin förmåga och kompetens till de här samtalen, så att flickor och kvinnors fri- och rättigheter inte blir avhängiga en hos vuxna upplevd känslighet inför frågor som kontrollerar deras sexualitet.

Underlåtenhet att avslöja äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott

Kultur- och fritidsförvaltningens synpunkt i frågan är precis som utredningens, att det är synnerligen angeläget att tvångs- och barnäktenskap inte kommer till stånd. Förvaltningen menar att listan på professioner som enligt utredningen kan vara de som behöver kunna samtala med flickor och kvinnor om tvångsäktenskap och barnäktenskapsbrott, också behöver inkludera medarbetare i förvaltningens verksamheter.

Utredningens förslag innebär att det skulle införas en plikt att genom polisanmälan avslöja ett föreståndande barnäktenskapsbrott eller ett föreståndande tvångsäktenskap även om personen är över 18 år. Detta påverkar förvaltningens verksamheter och förvaltningen ställer sig bakom förslaget.

Omvändelseförsök av hbtq-personer

Kultur- och fritidsförvaltningen delar uppfattningen att omvändelseförsök kan skada såväl den enskilde som hbtq-personer som grupp. Förvaltningen har ett ansvar att tillsammans med andra verksamheter motverka förekomsten av omvändelseförsök.

Kultur- och fritidsförvaltningen har ett ansvar i att informera och upplysa unga hbtq-personer om deras rättigheter, där utredningens redogörelse för hur omvändelseförsök idag utgörs av kriminaliserade beteenden är av stor vikt. Unga hbtq-personer är en definierat sårbar grupp unga, som ofta rapporterar om en sämre psykisk hälsa med en ökad risk för suicid. Förvaltningen ser det som ett prioriterat och angeläget ansvar att främja alla barn och ungas rätt till ett gott liv med god hälsa, och att leva fritt och öppet i samhället.

Beslutet skickas till:

Akten
Kommunstyrelsen